

SOMORJAI ÁDÁM OSB

MAGYAR VONATKOZÁSÚ KUTATÁSOK A VATIKÁNI ÁLLAMTITKÁRSÁG TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRÁBAN

A Vatikáni Államtitkárság jelenlegi (1988 óta) második, az Államok közötti Kapcsolatok Szekciójának¹ történeti levéltára kevésbé ismeretes a kutatók előtt, bár ez, mint a Vatikán „külügyminisztériumi” levéltára, a világ összes országára, így Magyarországra, illetve a szomszédos országok magyarságára vonatkozóan is felbecsülhetetlen értékű forrásokat őriz. Előző írásunkban a következő szempontokat tárgyaltuk:

1. Hivataltörténeti áttekintés – Néhány tévhit a vatikáni levéltárakkal kapcsolatban – A vatikáni levéltárak zárolt mivoltának kérdése – A Vatikáni Államtitkárság Államok közti Kapcsolatok Szekciójának Történeti Levéltára.
2. A fontosabb magyar vonatkozású levéltári anyagok áttekintése: „Rapporti delle Sessioni”: Kongregációs döntések – „Stampe” (Nyomtatványok) (1814–1937) – Bilaterális kapcsolatok: Ausztria–Magyarország (1904–1939), Magyarország (1921–1938), Románia (1924–1940), Jugoszlávia (1921–1941).

Közlésünkben e levéltári kutatások alapján végzett fontosabb magyar vonatkozású forrásközlésekről adunk áttekintést, ilymódon megismerkedünk a levéltárban kutató szerzőkkel, azok jelzetelesí módjával. Ezzel a módszerrel egyfajta levéltártörténeti áttekintést is kapunk, kirajzolódik a kutatás jelenlegi állása.² Írásunk gyakorlati célokat szolgál annak érdekében, hogy felhívja a magyar kutatók figyelmét erre az idáig elhanyagolt levéltárra.

---

¹ Olasz nevén „Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari”, rövidítéséről: „AES”, „A.E.S.” vagy „AA.EE.SS”. A témával foglalkozott már korábbi közlésünk: ICKX, JOHAN: A Szentsek külgügyi történeti levéltára, különös tekintettel Magyarországra. *Levéltári Szemle* 65. évf. 2015. 2. sz. 5–25.; Lásd még UÓ: A Pápai Államtitkárság Második Szekciójának Történeti Levéltárában őrzött dokumentumok jelentősége a magyar egyháztörténetírás számára. *Magyarország és a Szentsek diplomáciai kapcsolatai, 1920–2015*. Szerk. FEJÉRDY ANDRÁS. Bp., 2015. 45–59.

² SOMORJAI ÁDÁM OSB: Kétszáz éves a Vatikáni Államtitkárság történeti – „külügyminisztériumi” – levéltára. Módszertani szempontok a magyar vonatkozású források kutatásához. A tanulmány a *Levéltári Közlemények* 2016. évi kötetében jelenik meg.

Fontosabb magyar vonatkozású forrásközlések jelzeteleése

A kutatók idézési módja eltérő; ennek okát abban véljük megtalálni, hogy az egyes nyitásokat követően más-más levéltári számozási, jelzeteleési rendszerrel találkoztak. Hasznos tehát, ha követjük az ő idézési módjukat, jelezve a problémákat, adalékként egy későbbi levéltártörténeti összefoglaláshoz.³

Kutatás külön engedéllyel: 1986 előtt

Az e periódusban általunk szemlézett kutatók – a kutatás időrendjében: *Adriányi Gábor* és *I. Dumitriu-Snagov*.

Az Ausztriával kötött konkordátumot vizsgálja doktori értekezésében Adriányi Gábor, aki a levéltárat így nevezi meg: Archivio Segreto della Segreteria di Stato I. Sezione. AA. EE. SS. Austria – Città del Vaticano,⁴ rövidítve pedig így: „Vatikan, SdiS. Austria 16. Tom I.,” majd megadja az esetleges iktatószámot és ha szükséges, a dokumentum dátumát. Ily módon a következő tételeket idézi: „Austria 16. Tom I.” – „Austria 17. Tom II.” – „Austria 18. Tom III.” – „Austria 19. Tom IV.”⁵

I. Dumitriu-Snagov az Apostoli Szentszék és Románia 1850–1866 közötti kapcsolattörténetének vizsgálata során – számos dokumentumot közölve a gyulafehérvári egyházmegyéről, Haynald Lajossal, továbbá a magyar nyelvű görögkatolikus szertartással kapcsolatban⁶ –, felhasználta (az „A S C AA EE SS” rövidítést alkalmazva) a „Carte d’Austria” köteteit: vol. I, II, III:

Sorozat	Vol.	Pos.	Fasc.
Carte d’Austria	Vol. I	n. a.	n. a.
Carte d’Austria	Vol. I	13	138
Carte d’Austria	Vol. II	4	111, 119, 128, 133a, 136, 137, 138
Carte d’Austria	Vol. II	5	137, 138, 142
Carte d’Austria	Vol. III	carte isolate	144

továbbá az „Austria” sorozat következő tételeit:

³ Tekintettel arra, hogy öröndetes módon egyre több publikáció veszi figyelembe levéltárunk anyagát, szükséges megjegyeznünk, hogy az anyaggyűjtést 2016 áprilisában zártuk le, s nem vehettük figyelembe az ezt követően várhatóan megjelenő irodalmi tételeket.

⁴ ADRIÁNYI, GÁBOR: *Die Stellung der ungarischen Kirche zum österreichischen Konkordat von 1855*. Róma, 1963. 141.

⁵ E jelzetek alapján arra gondolhatunk, hogy a „Carte d’Austria” nyolc kötetéből az első négyben kutatott. A „Carte d’Austria” kötetei, a Caprano-fondhoz hasonlóan, fehér bőrkötésű vastag fóliánsok. Tartalmi részletezésüket lásd *A Rendkívüli Egyházi Ügyek Szent Kongregációja Levéltárának (Vatikánváros) a magyarországi egyházakra vonatkozó forrásai 1803–1903*. Összeállította EÖRDÖGH ISTVÁN, Szeged, 1992. 59. skk.

⁶ DUMITRIU-SNAGOV, I: *Le Saint-Siège et la Roumanie moderne 1850–1866*. Róma, 1982. (Miscellanea Historiae Pontificiae, 48.)

Sorozat	Pos.	Fasc.
Austria	178	89
Austria	213	133
Austria	326	169
Austria	328	170, 171, 172

Ugyancsak Dumitriu-Snagov 1866–1914-ra⁷ a következő tételeket idézi:

Sorozat	Pos.	Fasc.
Austria (sic!)	420	207
Austria-Ungheria	n.a.	238
Austria-Ungheria	n.a.	252
Austria-Ungheria	558	252
Austria-Ungheria	611	275
Austria-Ungheria	n.a.	330
Ungheria (sic!)	n.a.	36 (sic!)
Ungheria (sic!)	n.a.	316
Ungheria (sic!)	n.a.	345
Ungheria (sic!)	n.a.	346
Ungheria (sic!)	n.a.	348
Ungheria (sic!)	n.a.	349
Ungheria (sic!)	n.a.	350
Ungheria (sic!)	n.a.	366

Továbbá a „Romania” sorozat számos faszcikuluszát; ez az 1879. évvel kezdődik.

Az 1986–1988-os megnyitást követő periódus

A megnyitás meghirdetése 1985-ben, a kutatóterem megnyitása 1988-ban történt. A kutatóterem kezdettől fogva, némi szünettel, a Borgia-toronyban működik. 1988 és 2006 között a bejárata a Szixtuszi kápolna felőli oldalon, a Borgia-udvarban („cortile Borgia”) volt, a mai bejáratot az azzal ellentétes oldalon találhatjuk meg.

---

⁷ DUMITRIU-SNAGOV, I: *Le Saint-Siège et la Roumanie moderne 1866–1914*. Róma, 1989. (Miscellanea Historiae Pontificiae, 57.)

Az e periódusban általunk szemlézett kutatók – a kutatás időrendjében: *Elisabeth Kovács, Eördögh István, Érszegi Márk Aurél* és *Reisner Ferenc*.

A nyolcvanas évek végén már kutatott a levéltárban Elisabeth Kovács, aki Károly királlyal foglalkozó tanulmányaiban az „AE” Austria 567, 624, 654, 668, 674, 696, 725, 751, 837 jelzettelést alkalmazza, egyben közli az iktatószámot és a dokumentum keltét.⁸ Másutt használt jelzete: „AE” Austria 527.⁹ Ismét másutt: „AE” Austria 837.¹⁰

Első közelítésben a következő eredményre jutottunk:

Kovács Elisabeth jelzetei az új rendezést követően

Pos.	Pos.	Fasc.	Év	Leírás
régi	új rend			
527	1118	473	1916	Teodoro Valfré di Bonzo bécsi nuncius kinevezése, instrukciója ¹¹
567, 710	1306	516	1918– 1919	Ausztria ¹²
624	1211bis	496	1917	Lengyelország, Przemysl. A „Rudecensi” plébánia madonnájának megkoronázása
	1230bis	498	1918	A rozsnyói megyéspüspök körlevele
	1240	504	1918– 1919	
654	1260	509	1918	Csehszlovákia
	1283	512	1918– 1919	Az osztrák–magyar kormány tiltakozása az új csehszlovák állam ellen Csehszlovákia
	1288	512	1919	Csehszlovákia
	1320	519–	1918–	Csehszlovákia
	1351	522	1918–	Csehszlovákia
		541–	1919	

⁸ Ez a régi pozíciószám, faszikulusz még nem volt. Lásd KOVÁCS, ELISABETH: Papst Benedikt XV. und die Restaurationsbemühungen des Kaisers und Königs Karl von Österreich. *Archivum Historiae Pontificiae* 27. 1989. 357–399.

⁹ KOVÁCS, ELISABETH: Österreich-Ungarn aus der Sicht des Vatikans. Die Instruktion für den Apostolischen Nuntius in Wien, Teodoro Valfré di Bonzo, vom Sommer 1916. *Archivum Historiae Pontificiae* 30. 1995. 275–298. (Lásd interneten is, a google-könyvek között.)

¹⁰ KOVÁCS, ELISABETH: Krönung und Dethronisation Karls IV., des letzten Königs von Ungarn, „*Servitium Pietatis*”, *Festschrift für Hans Hermann Groër zum 70. Geburtstag*. Szerk. ANNA CORETH, ILDEFONS FUX OSB, MARIA ROGGENDORF 1989. 402–431.

¹¹ Lásd ehhez SOMORJAI ÁDÁM – korábban említett – a *Levéltári Közlemények* 2016. évi kötetében megjelenő tanulmányát, illetve az ott olvasható *Ausztria-Magyarország (1904–1939)* táblázatot. A Kovács Elisabeth jelzeteihez csatolt bővített tételekemet onnan emeltük át.

¹² Ennek és a többi itt nem részletezett leírásnak a részleteit lásd az egyes inventárium kötetekben.

	1357 1360 1448	542 545 546 581– 586	1919– 1920 1920 1919– 1920 1918– 1921	Csehszlovákia A szepesi egyházmegye káptalani helynökének beszámoló Csehszlovákia Jugoszlávia
668	1336	529	1918– 1920	A bécsi nuncius a politikai helyzetről Károly királynak a magyar királyi címről való lemondását követően. Az új osztrák–magyar állam elismerése
674	1408	561– 566	1918– 1921	Tirol
696	1328	525	1918– 1919	Ausztria: politikai-vallási helyzet. Soproni apostoli delegátus
725	1312	517	1919	A bécsi nuncius jelentései a Habsburg-ház magyarországi ingatlanainak elkobzásáról
751bis	1394	554	1919– 1921	Csehszlovákia
751	1441	579– 580	1920– 1921	A Habsburg-ház lemond egyházi beneficiumainak kegyúri jogáról. A szentszéki magyar követség levele, a magyar külügy-miniszter levele. Osztrák konkordátum és magyar királyi főkegyúri jog, 1243. sz. szesszió
837	1483	609– 611	1921– 1922	Károly király magyarországi trónralépési kísérletei

Azt láthatjuk, hogy a régi rendezésben egyes tételek nagyon felduzzadhattak, ezeket utólag faszcikuluszokba sorolták. Ugyanekkor történhetett, hogy az új sorozatoknál a nemzetállami kritériumokat alkalmazták. Az új rendezés pozíciószámai innen érthetőek. Más szavakkal, az 1986-os megnyitás azt jelentette, hogy elő kellett készíteni a levéltári anyagot a kutatók számára, és gyakorlati megoldást kellett találni a módozatot illetően. Dumitriu-Snagov, Adriányi Gábor, Kovács Elisabeth és sokan mások, az első kutatók, még látták a régi jelzeteket, azok alapján idéztek. Menet közben készült el az inventáriumok új sorozata az új rendezéssel.

Ugyancsak az „AE Austria” jelzetet használja Reisner Ferenc IV. Károlyral foglalkozó doktori értekezésében. Az általa idézett tétel számok: Austria 670 és 837,¹³ szintén iktatószámmal és a dokumentum keltével idéz.¹⁴

Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatfelvételére, a pápai nunciatúra újralakulására, a Tanácsköztársaságra, továbbá általában az 1918–1920 közötti periódusra az AA.EE.SS. Austria-Ungheria Pos. 711. Fasc. 512,¹⁵ továbbá a Pos. 697. Fasc. 532, 533, 534 faszcikuluszokat¹⁶ vette figyelembe Eördögh István¹⁷ és Érszegi Márk Aurél.¹⁸

A 2006-os nyitást követő periódus

E periódusban megszűnik az önálló kutatóterem, egyfajta racionalizálás keretében az anyagot a Titkos Levéltár közeli kutatótermében lehetett kikérni. Az általunk szemlélzett kutatók: *Adriányi Gábor*, *Emília Hrabovec*, *Mara Dissegná* és *Csíky Balázs*.

Adriányi Gábor a magyar katolikus autonómiával foglalkozó művében a következő jelzetekre utal:¹⁹ „AES”:

Sorozat	Pos. ²⁰	Fasc.	Év
Austria-Ungheria	612	278	1891–1892
Austria-Ungheria	632	286	1893
Austria-Ungheria	652	289	1893
Austria-Ungheria	720	316	1895–1896
Austria-Ungheria	772–773	332	1897
Austria-Ungheria	775	333	1897
Austria-Ungheria	781	343	1897–1898

¹³ Új rendezés: Pos. 1331, Fasc. 526, illetve Pos. 1483, Fasc. 609–611.

¹⁴ REISNER FERENC: Csernoch János hercegprímás és a katolikus egyház szerepe IV. Károly monarchia-megmentési kísérleteiben Bp., 1991. 120. skk., 139. (*Studia Theologica Budapestinensia* 4.)

¹⁵ Új rendezés: Pos. 1287. Fasc. 512.

¹⁶ Új rendezés: Pos. 1340. Fasc. 532, 533, 534

¹⁷ EÖRDÖGH ISTVÁN: A Magyarország elleni 1919-es intervenció mint a bolsevizmus következménye (vatikáni források alapján). *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok–Regnum* 6. évf. 1994. 1–2. sz. 127–132; Uő: A pápai nunciatúra újralakulása Magyarországon 1920-ban. (Ismeretlen római dokumentumok alapján). *Történelmi Szemle* 39. évf. 1997. 1. sz. 99–110.

¹⁸ ÉRSZEGI MÁRK AURÉL: *Il ristabilimento delle relazioni diplomatiche tra la Santa Sede e l'Ungheria 1918–1920*. Disszertáció (kézirat), Trieste, 1998.; ÉRSZEGI MÁRK AURÉL: Károlyi Mihály és a Szentszék. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok–Regnum* 11. évf. 1999. 3–4. sz. 171–181.

¹⁹ ADRIÁNYI GÁBOR: Documenta Vaticana historiam autonomiae catholicae in Hungaria illustrantia, Vatikáni okmányok a magyar katolikus autonómiáról 1891–1920, Bp., 2011. 24–27. (*Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae XVIII.*) Az egyes források szövegét lásd i. m. 51–481.

²⁰ Új rendezés.

Austria-Ungheria	808	365	1898–1899
Austria-Ungheria	830	368	1898–1900
Austria-Ungheria	830–834	369	1898–1900
Austria-Ungheria	830–834	369	1898–1900
Austria-Ungheria	893	399	1902
Austria-Ungheria	894	400	1902
Austria-Ungheria	1013	435	1907–1908
Austria-Ungheria	1029–1030	440	1896–1911
Austria-Ungheria	1030–1035	441	1911–1913
Austria-Ungheria	1231–1237	499	1917–1918
Austria-Ungheria	1237	500	1917–1918
Austria-Ungheria	1237	501	1917–1918
Austria-Ungheria	1237–1238	502	1917–1918
Austria-Ungheria	1339–1340	531	1918–1920
Austria-Ungheria	1340	532	1918–1920
Austria-Ungheria	1340	533	1918–1920
Austria-Ungheria	1340	534	1918–1920
Austria-Ungheria	1399	558	1919–1920

(Cseh)szlovákia és a Szentszék diplomáciai kapcsolatfelvételét, valamint a Szlovákiára vonatkozó fontosabb egyháztörténeti kérdéseket elemzi *Emília Hrabovec*, a Pozsonyi Egyetem professzora, a Pápai Egyháztörténeti Bizottság tagja.²¹ Általa használt faszikuluszok:²² S.RR.SS., AA.EE.SS., Rapporti delle Sessioni:

²¹ HRABOVEC, EMÍLIA: *Slovensko a Svätá stolica 1918–1927 vo svetle vatikánských pramenov* [Szlovákia és az Apostoli Szentszék 1918–1927 a vatikáni források tükrében]. Bratislava, 2012. 557 p.) – Lásd ismertetésünket: SOMORJAI ÁDÁM: Vatikáni források a szlovák államiség kezdeteire. 1918–1927. A szlovák–magyar közös egyháztörténelem egyoldalú szemlélete igényes tudományos publikációkban? *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 24. évf. 2012. 3–4. sz. 167–181. Itt megadjuk a Hrabovec által idézett jelzeteket. – Hrabovec más publikációiban is rendre használja levéltárunk dokumentumait. Így pl. 2010-ben megjelent tanulmányában, amely címadása szerint Magyarországgal is foglalkozik. Ebben még „AES” rövidítést használ, az „Austria-Ungheria” pozíciókat „Austria”-ként, egy esetben „Ungheria”-ként jegyzi, s használja az „Ungheria, P.O.” pozíciókat is (Pos. 21 P.O. Fasc. 27; Pos. 29 P.O. Fasc. 30, 31; Pos. 40 P.O. Fasc. 38, 39; Pos. 44 P.O. Fasc. 42; Pos. 66 P.O. Fasc. 52, 53; Pos. 70 P.O. Fasc. 53; Pos. 79 P.O. Fasc. 58). Lásd UÓ: Pio XI e le conseguenze pastorali dei trattati di pace nell’Europa centro-orientale: il caso della Cecoclovacchia e dell’Ungheria. *La sollecitudine ecclesiale di Pio XI*. I. m. 363–395.

²² Az egyes tételek részletezését lásd SOMORJAI ÁDÁM: Vatikáni források, i. m. 173–181.

Év	N.	Stampa
1919	1227	1065
1919	1231	1071
1921	1244	1086
1922	1249	1091

S.RR.SS., AA.EE.SS., Austria-Ungheria (1919–1920):

Pos.	Fasc.
1275	511
1320	519
1320	520 ²³
1332	527
1405	559
1430	576
1456	588
1463	590
1476	600
1476	601
1477	602

S.RR.SS., AA.EE.SS., Cecoslovacchia (1919–1926):

Pos.	P.O.	Fasc.
1	P.O.	1
4	P.O.	3, 5
8	P.O.	9
13	P.O.	17
16	P.O.	24
32	P.O.	44
34	P.O.	49
46	P.O.	52
51	P.O.	53
55	P.O.	54

---

²³ Itt korábbi kutatásainak egyik eredményét a régi jelzettel is megadja: S.RR.SS., AA.EE.SS., Austria, 654.

56	P.O.	54, 55
62	P.O.	63
70	P.O.	70, 72
75	P.O.	75
82	P.O.	83

Mara Dissegna dél-tiroli kutató a magyarországi és a romániai antiszemitizmus kérdéskörében végzett kutatást a levéltárban.²⁴ Táblázatos kimutatásban részletezi a magyar vonatkozásban tanulmányozott AA.EE.SS. levéltári dokumentumok jelzeteit. Tévesen „Austria” sorozatot tételez fel 1916–1922 között. Ebben az időszakban a levéltár „Austria-Ungheria” sorozatot tart számon. Az általa vizsgált pozíciók: Austria–Ungheria 1074, 1080, 1112, 1198, 1287, 1312, 1321, 1340, 1374, 1398, 1466, 1467, 1483.²⁵

Kéziratos, 2010-ben megvédett doktori értekezésében Csíky Balázs a következő faszcikulusokat használta fel:²⁶ [A.E.S.] Ungheria

Pos.	P.O.	Fasc.
27	P.O.	30
40	P.O.	38
64	P.O.	52
77	P.O.	57
80	P.O.	59

Exkurzus: a washingtoni Holocaust Museum gyűjteménye

A washingtoni Holocaust Museum levéltára számos nemzeti levéltárból őriz válogatott anyagot a vészkorszakra, így a „Records Group 76”, azaz a „Selected Records from the Vatican Archives” alatt XI. Piusz és XII. Piusz pápasága idejéből.²⁷ Tekintettel arra, hogy 1930-tól Eugenio Pacelli volt a bíboros államtitkár, aki 1939-től XII. Piusz

²⁴ Más kérdés, hogy a vonatkozó magyarországi kutatásokat és irodalmat nem idézi, csak néhány nem magyar nyelvű publikációt. DISSEGNA, MARA: *Gli ebrei in Romania e Ungheria dal punto di vista dell'American Jewish Yearbook e della diplomazia vaticana (1920–1938)*. Doktori értekezés, Trentói Tudományegyetem, 2010–2011. Interneten: <http://eprints-phd.biblio.unitn.it/576/> (Letöltés: 2016. április 21.)

²⁵ DISSEGNA, MARA: i. m. 220–230. Lásd még Uő: *Anti-Semitism in Universities and Schools in Romania and Hungary (1920–1938)*. *Pius XI and America. Proceedings of the Brown University Conference* (Providence, October 2010). Szerk. GALLAGHER, CHARLES R.–KERTZER, DAVID I.–MELLONI ALBERTO. (*Christianity and History. Series of the John XXIII Foundation for Religious Studies in Bologna*). Szerk. ALBERIGO, GIUSEPPE–MELLONI, ALBERTO, 11), Berlin–Münster–Wien–Zürich–London, 2012. 397–428. Az itt idézett fontosabb magyar vonatkozású levéltári jelzetek: [ASV AES] Ungheria, Pos. 29, P. O. Fasc. 30, 31; Pos. 77. P. O. Fasc. 57. – Lásd még DISSEGNA, MARA: *L'apertura delle nunziature in Ungheria e Romania. Diplomazia senza eserciti. Le relazioni internazionali della chiesa di Pio XI*. Szerk. FATTORINI, EMMA, Róma 2013. 155–177.

²⁶ CSÍKY BALÁZS: *Serédi Jusztinián hercegprímási tevékenysége*, Phd disszertáció, ELTE, Bp., 2010. Kézirat.

²⁷ Interneten: <https://www.ushmm.org/online/archival-guide/list-of-record-groups.php>

pápa néven uralkodott, mindkét pápaság közvetve vagy közvetlenül Pacelli személyére is utal. A „Records Group 76” idézési módja nem egységes. Van olyan kutató, aki első helyen az AES-t tünteti fel, utána a *Holocaust Museumot*,²⁸ van olyan kutató, aki az AES-en egy olasz levéltárat ért,²⁹ s vannak kutatók, akik az eredeti, a Vatikánban őrzött anyagot idézik helyesen, mert bizonyára ott kutattak.³⁰ Újabban pedig már előfordul, hogy első helyre kerül a Holokauszt Múzeum levéltárának jelzete, utána pedig a vatikáni jelzetek.³¹ Felvetésünkön azonban messze túlvezetne annak vizsgálata, milyen komplikációkat okozhat egyes levéltári fondok más levéltárban, másolatban való elhelyezése. Itt csak a jelenség említésére szorítkozunk.

2011. januártól – a kutatótermi áthelyezést követő periódus

A kutatóterem 2011 és 2013 között ideiglenes elhelyezést kapott, 2013-tól található a jelenlegi, digitális olvasókkal rendelkező helyen.

Itt szemlézett kutatók:

Csíky Balázs, Érszegi Márk Aurél, Fejérvy András, Molnár Antal, Somorjai Ádám, Tóth Krisztina és Tóth Tamás.

A Csíky Balázs 2012-ben közzétett írásaiban felhasznált faszcikulusok: S.RR.SS. AA.EE.SS. Ungheria, Pos. 40. P. O. Fasc. 38, 39;³² Ungheria Pos. 77 P.O. Fasc. 57;³³

---

²⁸ Példa: AES Bavaria, 1933–1936, Pos. 198, Fasc. 40. Reports of the Nunciature: Position Created with Documents from the White Files Sent to the Archive by Pope Pius XII. RG 76.001M: Selected Records from the Vatican Archives, 1865–1939, United States Holocaust Memorial Museum (USHMM), Washington, DC. Lásd: BROWN-FLEMING, SUZANNE: Pope Pius XI, Eugenio Pacelli and the German Catholic Hierarchy (1933–1938). *Pius XI and America. Proceedings of the Brown University Conference*. I. m. 259–277. – Itt árukkodó az AES jelzet, ami arra utal, hogy az anyag 2006–2010 között került a Holocaust Museum birtokába, továbbá következtelen az angol nyelvű „Bavaria” jelzetsmegjelölés, mert helyesen olaszul „Baviera” van a faszcikuluson.

²⁹ Feloldását így adja meg: „AESI – Affari Ecclesiastici Straordinari, Italia”, lásd: KERTZER, DAVID I.–VISANI, ALESSANDRO: The United States, the Holy See and Italy’s Racial Laws. *Pius XI and America. Proceedings of the Brown University Conference*. I. m. 329–343.

³⁰ TRISCO, ROBERT: *The Holy See and Cardinal Mundelein’s Insult of Hitler (1937)*. I. m. 155–191; POLLARD, JOHN F.: American Catholics and the Financing of the Vatican in the Great Depression: Peter’s Pence Payments (1935–1938), i. m. 195–208; LAITINEN, AAPPÖ: Early Signs of Discord: The Holy See, Britain, and the Question of Malta, i. m. 232–258; VENTRESCA, ROBERT A.: Irreconcilable Differences? Pius XI, Eugenio Pacelli, and Italian Fascism from the Ethiopian Crisis to the Racial Laws, i. m. 285–302; COPPA, FRANK J.: The „Crusade” of Pius XI against Anti-Semitism and the „Silence” of Pius XII, i. m. 345–357; FATTORINI, EMMA: The Repudiation of Totalitarianism by the Late Pius XI, i. m. 379–396; továbbá a fentebb említett Mara Dissegna.

³¹ Példa: „USHMM, RG-76.001 M, Selected Record from the Vatican Archives, 1865–1939. Fasc. 235–239, 1934–42.” Lásd CUCCHIARA, MARTINA: The Bonds That Shame: Reconsidering the Foreign Exchange Trials of 1935–36 Against the Catholic Church in Nazi Germany. *European History Quarterly*. 45. 2015. N. 4. 689–712.

³² CSÍKY BALÁZS: Az esztergomi érseki szék betöltése 1927-ben. Vatikáni források fényében. *Magyarország és a római Szentszékek (Források és távlatok). Tanulmányok Erdő bíboros tiszteletére*. Szerk. TUSOR PÉTER (Collectanea Vaticana Hungariae Classis I, Vol. 8). Bp.,–Róma 2012. 253–279.

Ungheria Pos. 40 P.O. Fasc. 38; Pos. 27 P.O. Fasc. 30;³⁴ Ungheria Pos. 80 P.O. Fasc. 59.³⁵ – 2013-ban megjelent dolgozatában felhasznált faszcikulusok: AA.EE.SS. Ungheria Pos. 50 P.O. Fasc. 53; Pos. 71 P.O. Fasc. 48; Pos. 77 P.O. Fasc. 57.³⁶ – 2015-ben megjelent dolgozatában az AA.EE.SS. Ungheria, Pos. 25. Fasc. 28. Év: 1924–1942 faszcikuluszt használja, ezenkívül még a következőket is: AA.EE.SS. Ungheria, Pos. 70. Fasc. 53. Év: 1936–1938; Pos. 72. Fasc. 54. Év: 1937; Pos. 74. Fasc. 55. Év: 1937–1948. Továbbá a Szesszió ülések 1379. sz. jelentését, az 1274. sz. nyomtatványt.³⁷

Az 1918–1920 közötti periódushoz használták az AA.EE.SS. Austria-Ungheria Pos. 1336 Fasc. 529. Év: 1918–1920, továbbá az 1340 Fasc. 532, 533, 534. Év: 1918–1920 faszcikuluszokat a következő szerzők: Érszegi Márk Aurél³⁸ és Tóth Tamás.³⁹

Fejérdy András az 1822. évi magyar nemzeti zsinatról írt tanulmányában felhasználta az AA.EE.SS. Austria, Pos. 40. Fasc. 9. (Év: 1822) (Pietro Caprano szakvéleménye) és a Pos. 47, Fasc. 14–16. (Év: 1822) faszcikuluszokat,⁴⁰ a püspöki hűségeskü új szövegét elemző tanulmányában pedig az AA.EE.SS. Ungheria, Pos. 25. Fasc. 28. Év: 1924–1942 faszcikuluszt.⁴¹

³³ CSÍKY BALÁZS: Jubileumi esztendő és katolikus megújulás a Horthy-korszakban. *A 20. század egyház- és társadalomtörténetének metszéspontjai. Tanulmányok a Pécsi Egyházmegye 20. századi történetéből.* Szerk. BÁNKUTI GÁBOR–VARGA SZABOLCS–VÉRTESI LÁZÁR (Seria historiae dioecesis Quinqueecclesiensis 8.; PHF 12.), Pécs, 2012. 135–157.

³⁴ CSÍKY BALÁZS: Vaszary Kolos és Serédi Jusztinián bencés hercegprímások: eltérések és párhuzamok. *Örökség és küldetés. Bencések Magyarországon.* Szerk. ILLÉS PÁL ATTILA–JUHÁSZ-LACZIK ALBIN. Bp., 2012. 479–552.

³⁵ CSÍKY BALÁZS: Az első bécsi döntés hatása az Esztergomi Főegyházmegyére, 1938–1945. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 24. évf. 2012. 3–4. sz. 79–107.

³⁶ CSÍKY BALÁZS: A magyarországi szélsőjobboldal és a katolikus egyház az 1930-as években. *Közép-Európai Közlemények*, 6. évf. 2013. 4. sz. 79–89.

³⁷ CSÍKY BALÁZS: Serédi Jusztinián javaslata a magyar püspökök jelölésének új eljárására 1937-ben. *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015.* I. m. 127–145.

³⁸ ÉRSZEGI MÁRK AURÉL: Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatfelvétele 1920-ban. *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015.* I. m. 75–83.; ÉRSZEGI MÁRK AURÉL: Magyarország helyzete 1918 őszén a pápai nuncius szerint. *Episcopus, Archiabbas Benedictinus, Historicus Ecclesiae. Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára.* Szerk. SOMORJAI ÁDÁM OSB és ZOMBORI ISTVÁN. Bp., 2016. 353–371.

³⁹ TÓTH TAMÁS: A Tanácsköztársaság a Szentszék szemével (1918–1920). *Litterarum radices amarae, fructus dulces sunt. Tanulmányok Adriányi Gábor 80. születésnapjára.* Szerk. KLESTENITZ TIBOR–ZOMBORI ISTVÁN. Bp., 2015. 201–213. TÓTH TAMÁS: A Szentszék és az I. világháborút követő politikai változások Magyarországon. *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015.* I. m. 61–74.

⁴⁰ FEJÉRDY ANDRÁS: Az 1822. évi magyar nemzeti zsinat és az apostoli szentszék. *Katolikus zsinatok és nagygyűlések Magyarországon a 16–20. században.* Szerk. BALOGH MARGIT–VARGA SZABOLCS–VÉRTESI LÁZÁR. Pécs–Bp., 2014. (Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis 10.; PHF 17.) 219–235. Interneten: <http://real.mtak.hu/19193/>; FEJÉRDY ANDRÁS: Róma és Bécs között. Rudnay Sándor esztergomi érsek stratégiája az 1822. évi magyar nemzeti zsinat sikere érdekében. *Történelmi Szemle*, 56. 2014. 3. sz. 511–521. Interneten: <http://real.mtak.hu/19191/>

⁴¹ FEJÉRDY ANDRÁS: A Szentszék és a püspöki hűségeskü új szövegének megállapítása 1924-ben. *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015.* I. m. 107–126. Interneten:

Tóth Krisztina levéltárunkból a következő tételeket használta fel: Cesare Orsenigo nuncius és a Magyar Katolikus Püspökkari Konferencia kapcsolatának vizsgálatához S.RR.SS. AA.EE.SS. Ungheria, Pos. 1, Fasc. 2. Év: 1924; Pos. 2, Fasc. 3. Év: 1922; Pos. 7, Fasc. 5. Év: 1922; Pos. 9, Fasc. 16. Évek: 1922–1926; Pos. 21, Fasc. 27. Év: 1924; Pos. 27, Fasc. 29. Év: 1925; Pos. 33, Fasc. 35. Év: 1926; végezetül: Rapporti delle Sessioni, N. 1287. Év: 1925.⁴² A káptalanok 1936-os értekezletével foglalkozó közlésében: az AA.EE.SS. Romania Pos. 82 P.O. Fasc. 74; továbbá az AA.EE.SS. Ungheria Pos. 17. P. O. Fasc. 26 tételeket.⁴³ Az 1938. évi eucharisztikus kongresszus egy szempontjának vizsgálatához figyelembe vette a következő tételeket: AA.EE.SS. Ungheria Pos. 73. P. O. Fasc. 54; Romania Post. 82, Fasc. 74; Pos. 89. Fasc. 105; ⁴⁴ Lorenzo Schioppa első nuncius követutasítását vizsgálva az AA.EE.SS. Austria–Ungheria, Pos. 1466, Fasc. 594. Év: 1920–1921 faszcikulusz figyelembevételével dolgozott.⁴⁵ A doktori értekezésében felhasznált vonatkozó tételek: S.RR.SS. AA.EE.SS. Austria–Ungheria, Pos. 1441, Fasc. 579; AA.EE.SS. Austria,⁴⁶ Pos. 752, Fasc. 3; AA.EE.SS. Jugoslabia, Pos. 29, Fasc. 27; AA.EE.SS. Ungheria, Pos. 25, Fasc. 28; Pos. 45, Fasc. 42; Pos. 61, Fasc. 51; Pos. 66, Fasc. 52; Pos. 74, Fasc. 55; S.RR.SS. Rapporti delle Sessioni, 1921, n. 1243; 1937, n. 1379.⁴⁷ Kézíratos angol nyelvű tanulmányában a trnavai apostoli kormányzói hivatal kialakulását vizsgálva a következő forrásokat használja levéltárunkból: Austria–Ungheria Pos. 1452–1455, Fasc. 587. Év: 1920–1921; Cecoslovacchia, Pos. 3–4, Fasc. 3; Pos. 4–5, Fasc. 4; S.RR.SS. Rapp. Sess., 1922, n. 1249, stampa 1091.⁴⁸

Használ egy-egy Ausztria–Magyarország és Magyarország faszcikuluszt a szerzetesrendek apostoli vizitációjának vizsgálatakor e sorok szerzője: AA.EE.SS. Austria–

---

www.academia.edu/19667584/

⁴² TÓTH KRISZTINA: Modernkori katolicizmus vs. neobarokk államegyház: Mi vezetett Cesare Orsenigo nuncius felszólalásához egy magyar püspökkari konferencián? *Litterarum radices amarae, fructus dulces sunt. Tanulmányok Adriányi Gábor 80. születésnapjára*. I. m. 243–255.

⁴³ TÓTH KRISZTINA: A káptalanok 1936-os értekezletének tanulságai. *Egyháztörténeti Szemle*, 15. évf. 2014. 3. sz. 71–96. Interneten: <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/tothkrisztina-kaptalan.pdf>

⁴⁴ TÓTH KRISZTINA: Akik nem voltak ott az 1938-as eucharisztikus világkongresszuson. A román görög katolikus püspökök távolmaradása. *Lymbus. Magyarágtudományi Forrásközlemények*. 2014. 309–318. Interneten: http://epa.oszk.hu/01500/01500/00010/pdf/EPA01500_lymbus_2012-2013_309-318.pdf

⁴⁵ TÓTH KRISZTINA: Lorenzo Schioppa nuncius követutasítása. *Magyarország és a Szentszékek diplomáciai kapcsolatai 1920–2015*. I. m. 85–105.

⁴⁶ Helyesen: Austria–Ungheria. Lásd i. m. 28., 283.

⁴⁷ TÓTH KRISZTINA: *A szombathelyi egyházmegye története Grósz József egyházkormányzása idején (1936–1944)*. (Bibliotheca Historiae Ecclesiae Universitatis Catholicae de Petro Pázmány Nuncupatae, Series II vol. 2), Bp., 2015. Interneten: http://institutumfraknoi.hu/szombathelyi_egyhazmegye_tortenete_grosz_jozsef_egyhazkormanyzasa_idejen_1936_1944

⁴⁸ TÓTH KRISZTINA: The formation of the apostolic administration of Trnava from the prospective of János Csernoch in the light of Vatican documents, kézirat, a 2012. május 10-én Trnaván (Nagyszombatban) tartott „90 years of Trnava's archdiocese” konferencián elhangzott előadás szövege.

Ungheria, Pos 1410, Fasc. 567, ill. AA.EE.SS. Ungheria, Pos. 48, Fasc. 45. Év 1929.⁴⁹ – Kelemen Krizosztomra vonatkozóan hivatkozás történt az AA.EE.SS. Ungheria, Pos. 48. P. O. Fasc. 45-re és a Pos. 58. P. O. Fasc. 51-re.⁵⁰ – A (cseh)szlovákiai bencés birtokok összefüggésében a következő faszcikuluszokat dolgozta fel: S.RR.SS. Rapp. Sess. 1919, N. 1227, stampa 1065; N. 1231, stampa 1071; 1921: N. 1244, stampa 1086 és N. 1249, stampa 1091. Továbbá: Cecoslovacchia, Pos. 97, P. O. Fascc. 116 és 129; Pos. 133, P. O. Fascc. 162 és 163; Pos. 134, P. O. Fasc. 171; Pos. 143, P. O. Fasc. 179, Pos. 148.⁵¹

Magyar vonatkozást talált még Molnár Antal az AA.EE.SS. Turchia, Pos. 91–92, Fasc. 91. sz. alatt.⁵²

Összegzés

Összeállításunk töredékes, viszont már a magyar vonatkozásokkal foglalkozó kutatók jelzeteinek elemzése során is kirajzolódnak a levéltár történetének egyes korszakai, amelyek eligazító erejűek lehetnek a jövőben, egyben előmunkálatok a levéltár történetéhez. Ugyanakkor elmondható, hogy a történészek végzik munkájukat, bár bőven maradt még feladat, amely, meglehet, tudományos projektekre vár, hiszen meghaladja néhány kutató szűkös anyagi és erőforrásait.

---

⁴⁹ SOMORJAI ÁDÁM OSB: Cesare Orsenigo és Angelo Rotta nunciusok szerepe a magyarországi szerzetesrendek apostoli vizitációjában, 1927–1953. *Magyarország és a Szentszékek diplomáciai kapcsolatai 1920–2015*. I. m. 211–226.

⁵⁰ SOMORJAI ÁDÁM OSB: Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát emigrációs évei (1947–1950). Különös tekintettel a Magyar Bencés Kongregáció jogfejlődésére (*Pannonhalmi apátok és főapátok 1.*) Bp., 2014. 21–22., 24.

⁵¹ SOMORJAI ÁDÁM OSB: A bencés birtokok nemzetközi jogi helyzete a Dunától északra fekvő területeken, 1919–1939. *Episcopus, Archiabbas Benedictinus, Historicus Ecclesiae*. I m. 109–123. A Pos. 148-hoz nincs rendelve faszcikulusz, ugyanis 1939 után megszűnik ez a kategória, mert a levéltári dokumentumokat digitálisan lehet majd tanulmányozni.

⁵² MOLNÁR ANTAL: A Szentszék, a magyar jezsuiták és egy törökországi tudományos intézet alapításának terve (1930–1934). *Magyarország és a Szentszékek diplomáciai kapcsolatai 1920–2015*. I. m. 173–209.